

MANFRIED RAUCHENSTEINER

DER TOD DES DOPPELADLERS

Österreich–Ungarn und der Erste Weltkrieg

(Styria Verlag, Graz–Wien–Köln, 1994, 718 o.)

Az ismert osztrák hadtörténész tollából az Osztrák–Magyar Monarchia első világháborús szereplését feldolgozó, tetszetős kiviteltű, nagy lélegzetű, összefoglaló mű született. A szerző – aki a bécsi Hadtörténeti Múzeum igazgatója valamint az ottani egyetem docense – az eddigiekben főként Ausztria második világháborús és 1945 utáni történetét kutatta és dolgozta fel több önálló kötetben.

Az eredetileg 1993-ban megjelent munka népszerűségét mutatja, hogy egy éven belül másodsor is kiadták Ausztriában. Érthető, hiszen az 1914–1918 közötti évek történései és a Monarchia felbomlásának körülményei iránt – a téma aktualitása miatt – az utóbbi években igen megnőtt az érdeklődés.

A kötetet nemcsak jelentős terjedelme, hanem alapvetően új szemlélete emeli az elmúlt tíz év során az első világháborúról megjelent művek fölébe. Az első nagy világgépes katonai eseménytörténete csupán a vázat adja ezen időszak politikai, gazdasági és széles társadalmi rétegeket érintő problémáinak vizsgálatához. A könyvre feltétlenül rányomja bélyegét, hogy nem elsősorban szakembereknek, hanem a szélesebb olvasóközönségnek íródott. Ezt igazolni látszik, hogy stílusa olvasható, rengeteg érdekes adalékkal szolgál, kivétel nélkül csak kerekített számadatok szerepelnek lapjain.

A munkát nagyon jó, máshol nem látható fényképanyag és számos térkép vázlat egészíti ki. A könnyebb eligazodást, illetve megértést a kötet végén található kronológiai áttekintés, személy-, és helységnévmutató, valamint kép- és forrásjegyzék segíti. A szerző szakmai igényességgel beépítette művébe a történettudomány legújabb kutatási eredményeit. A témáról angol, német, francia, olasz és cseh nyelven napvilágot látott könyvészeti anyagot, ezenkívül osztrák, német, angol, cseh, albán és szovjet levéltári forrásokat használt fel könyve megírásához.

Rövid bevezetés után a kötet 27 nagy fejezetre oszlik. Rauchensteiner felvázolja a dunai birodalom első világháború előtti külpolitikai

törekvéseit, belpolitikai, gazdasági és katonai viszonyait, elemzi a Németországgal és Olaszországgal fennálló hármasszövetségi rendszer gyengéit, buktatóit. (Egyébként a szerző csak ott tér ki a Monarchiát nem közvetlenül érintő nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok, hadászati események ismertetésére, ahol azt a téma fontossága feltétlenül megköveteli.) Bemutatja az 1914. június 28-án történt sarajevói merénylet után kialakult ún. júliusi krízist, a diplomáciai kötelhúzást a világháború kirobbantása körül. Megvizsgálja az osztrák–magyar katonai vezetés ilyen irányú törekvéseit és felelősségét az ún. Temes–Kubin-i lövöldözés kapcsán. Részletezi a mozgósítás lezajlását, a felvonulást a hadszínterekre, a Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök által készített haditerveket. A császári és királyi hadsereg, illetve haditengerészet által a különböző szárazföldi hadszíntereken és az Adrián végrehajtott hadműveleteket kronológikus sorrendben tárgyalja 1914 augusztusától egészen 1918 november elejéig.

Kitér a soknemzetiségű birodalom vezetőinek a hadigazdálkodás bevezetésére, a hadiipar erőfeszítéseinek megsokszorozására, a hadicélok megfogalmazására és konkrét formába öntésére irányuló törekvéseire. Figyelemmel kíséri a hadseregfőparancsnokság katonai irányító szerepének alakulását a háború folyamán, ezzel összefüggésben a mérvadó politikai pártokkal és személyiségekkel, valamint a szövetséges német katonai vezetéssel időközben támadt nézeteltéréseket, csatározásokat. Nyomon követi az osztrák–magyar–német Közös Legfelsőbb Hadvezetőség létrehozásának folyamatát, a Monarchia békepróbálkozásait az antant államok felé. Áttekintést kapunk a dualista állam határain belül élő nemzetiségek önállósodási törekvéseikről, a katonai közigazgatás kiépítését célzó erőfeszítésekről a császári és királyi csapatok által elfoglalt területeken (Lengyelországban, Szerbiában, Montenegróban, Albániában, Romániában, Észak-Olaszországban.) Röviden összegezi az orosz–százi forradalmak katonai és politikai követ-

kezményeit, a breszti béketárgyalások menetét. Érdekes adalékokkal szolgál az oroszok oldalán harcoló, a keleti fronton hadifogságba esett osztrák–magyar katonákból összeállt ún. Cseh Légió történetéről. Végül áttekinti a Monarchia alakulatainak előrenyomulását és tevékenységét Ukrajnában 1918 tavaszától, a közös hadsereg vereségét, összeomlását a november 3-án Padovában aláírt fegyverszünet létrejöttéig.

Rauchensteiner könyve méltán tarthat számat a korszakkal foglalkozó történések, de még inkább a kettős monarchia történetét jobban megismerni akaró olvasóközönség érdeklődésére. Ez a mű nem hiányozhat a XX. század eseményeit kutató szakember könyvespolcáról.

Végül engedtessek meg, hogy néhány kritikai észrevétellel éljek, melyek a mű értékéből semmit nem vonnak le. Szembetűnő, hogy a szerző alkotás közben csupán néhány – németre is lefordított – magyar forrást használt, mintegy kiegészítésként. Szubjektivitásától vezérelve a kelleténél talán kicsivel nagyobb teret szentel a délkeleti fronton lejátszott eseményeknek (pl. Olaszország antant oldalán való hadbalépését megelőző tárgyalások 1915 tavaszán, az 1916-os dél-trioli-offenzíva, a caporettoi áttörés, a piavei átkelés.) Nagyon zavaró, hogy a térkép mellékletek többnyire nem az egyes vonatkozó fejezeteknél találhatóak a kötetben.

Balla Tibor

ESZÉNYI JÓZSEF

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDSÉG ALTISZTI KARA 1920–1944

(Püski Kiadó, Budapest, 1994. 119 o.)

„A katonaviselt nagyapák által oly sokat emlegetett »jutasi őrmester« az érzelmi motivációk által kiszínezett legendák, a szájhagyomány szárnnyán továtűnően a bakákról jóságosan gondoskodó »a század anyja« vagy a goromba, kegyetlen, bakát sanyargató vadállat képében jelenik meg. Nem rendelkezünk azonban az altiszti kar reális, elfogultságtól mentes ábrázolásával, mert e témakörben nem jelentek meg egzakt kutatásokon alapuló tudományos publikációk.»

Az idézett sorok, Eszényi József kötetének Előszavában olvashatók és a könyv ismertetésére vállalkozó nem tehet mást, mint elfogadja a szerző ezen megállapítását. Való ugyanis, hogy az utóbbi másfél-két évtizedben alapkutatások szintjén is figyelemre méltó eredményeket felmutató magyar hadtörténetkutatás és -írás mostohán bánt a két világháború közötti korszak hadserege altiszti, tiszthelyettesi kara történetének bemutatásával. A „mostoha bánásmódrá” természetesen könnyű magyarázatot találni: nehezen megfogható, személyekre nem könnyen lebontható kutatási témáról van szó és ugyanakkor a kutatói, illetve olvasói érdeklődés is inkább a magasrangú katonák (tábornokok, törzstisztek), mint a tisztikar és a legénység között elhelyezkedő altiszti, tiszthelyettesi kar iránt nyilvánult meg. Ennek az ismeretében már a téma választásáért is dicséret illeti Eszényi Józsefet, aki hosszú évek kutatómunkájának

eredményét foglalta össze egyetemi doktori disszertációjában, melynek nyomtatott változata a bemutatandó kötet.

Eszényi a ma oly divatos, de egyben hasznos szociológiai-statisztikai módszert hívta segítségül munkájához, de nem mondott le az altiszti, tiszthelyettesi kar érdeklődését, szellemi továbbképzését biztosítani hivatott „saját folyóirat” elemzéséről sem. Írása felöleli az ún. Horthy-korszak egészét és itt a kötet címével kapcsolatban tehetünk egy megjegyzést. A magyar királyi honvédség csak 1922 januárjától létezett, addig Nemzeti Hadsereg a megnevezés. Természetesen tudom, hogy a címben az ilyesmire nagyon nehéz utalni, de talán az Előszóba egy ilyen utalás beleférhetett volna.

A kötet hat fejezetre osztva nyújt képet az altiszti, tiszthelyettesi karról. A fejezetek közül a második, harmadik és negyedik adja számunkra a legtöbb információt. Megtudhatjuk, hogy miként kezelték, szervezték újjá 1918–1919 után a Nemzeti Hadsereg, majd a magyar királyi honvédség altiszti karát, milyen kiképzési és nevelési elvek folyt az e hivatást választottak felkészítése jövőendő feladataik ellátására.

Rendkívül hasznos és tanulságos a fennmaradt levéltári források – melyek teljességre törekvő felhasználása érződik a munkán – alapján adott kép az altiszti, tiszthelyettesi kar társadalmi összetételéről, életmódjáról, magánéletéről, társadalmi megbecsültségéről.